

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У СЛОВАЧЧИНІ

(Едуард Нежинський, PhD, доцент, Яна Пеліова, PhD, доцентка)
Економічний університет Братислави, Словаччина
(Лідія Гур'янова, докторка економічних наук професорка)
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Україна
(Надія Дубровіна, PhD, кандидатка економічних наук, доцентка)
Університет економіки та менеджменту у Братиславі, Словаччина
(Тетяна Несторенко, кандидатка економічних наук, доцентка, професорка AS)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Для України є досить важливим вивчення зарубіжного досвіду щодо організації та фінансового забезпечення системи соціального захисту на прикладі окремих країн ЄС. Ця задача є актуальною особливо з огляду на обмеженість ресурсів держави та на необхідність визначення параметрів їх оптимального розподілу [1]. У даній роботі розглянуто основні складові системи соціального захисту у Словаччині та принципи їх фінансування.

Соціальний захист у Словаччині представляє систему соціального забезпечення, яка складається з соціального страхування; пенсійних накопичень; державної соціальної підтримки (це в основному державні соціальні виплати); соціальної допомоги (це, в основному, матеріальні допомоги, компенсація соціальних наслідків тяжкої втрати працездатності та соціальні послуги) [2, 3, 5, 6].

Доходи у системі соціального захисту, загалом, у Словацькій Республіці у 2020 році досягли 18 443,7 млн. євро (що складає 20,0% ВВП) та 15576,2 млн. грн євро в постійних цінах 2010 року. У 2020 році соціальні внески на захист зросли на 3,2% у річному обчисленні, з них соціальні внески роботодавців зросли на 3,2%, а соціальні внески осіб, які перебувають під програмами захисту, на 2,7% [4].

Структура доходу у системі соціального захисту у Словацькій Республіці у 2020 році була такою: соціальні внески склали 74,2% від загального доходу на соціальний захист (18 443,7 млн євро), внески на державне управління 22,8% та інші доходи 3,1%. Доходи на соціальні внески захищених осіб мали таке відсоткове представництво: від роботодавців - 68,6%, наймані працівники - 25,9%, SZČO (самозайняті особи) - 4,9% та добровільні платники - 0,6%.

Загальні надходження на соціальний захист значно зросли за останній період. Так, у 1998 році цей показник становив 5191,7 млн. євро. У 2020 році, надходження досягли 18443,7 млн. євро, що було більше, ніж у 3,5 рази в порівнянні з 1998 р. Роботодавці зробили внесок у структуру доходів соціального захисту, роблячи соціальні внески від свого імені працівників у період моніторингу (1988-2020). Мінімальне значення було 39,9% у 2010 та максимальне значення досягло 68,6% у 2020 р. Внески на підтримку державного управління коливалися від 23,7% (у 2019 р.) до 37,5% (у 2012 р.) та громадські внески становили 22,8%, а інші прибутки - 3,1% [4].

У 2020 році внески становили 22,8% від загального обсягу надходжень на соціальний захист. Співробітники внесли від 14,6% (1999 р.) до 19,2% (2019 р. та 2020 р.), а соціальні внески SZČO становили від 2,5% (у 2002 р.) до 3,9% (у 2006 р.). Після зміни законодавства у 2005 році трансферти між програмами стали більш

важливими в системі соціального захисту соціальний захист, особливо матеріальна допомога до основного фонду страхування за віком з інших основних кошти установ соціального страхування [2, 3].

З точки зору отриманого доходу у системі соціального захисту за секторами національних рахунків, у 2020 році всі інституційні одиниці витратили 18 443,7 млн. для системи соціального захисту в Словацькій Республіці. Корпорації були найбільшим платником податків від доходів на соціальний захист, для корпорацій частка складала 37,2%, далі вагому частку представляли державні інституції - 36,6%, потім домогосподарства - 25,2%, а участь некомерційних установ склали лише незначний відсоток доходу [4].

Витрати на програми соціального захисту класифікуються за типом, що визначає їх характер або причину їхньої оплати. Отже, виділяють чотири основні категорії витрат. Перший – це витрати на соціальні виплати, які є переданими ресурсами користувачам у формі готівки або товарів і послуг. Застосовується також друга категорія витрат на адміністративні витрати програми. Третя і четверта категорії стосуються переходів на інші програми та інші різні витрати [5, 6].

Витрати на соціальні виплати (валові показники) вводяться без вирахування сплачених податків чи інших обов'язкових платежів одержувачі (наприклад, соціальні внески). Фіскальні пільги (наприклад, зниження податку з соціальних причин домогосподарств), як правило, виключаються. Соціальні виплати поділяються на виплати без перевірки та виплати з визначенням доходу або власності одержувача [2, 3, 5, 6].

Грошова допомога – це допомога (регулярна або одноразова), яка виплачується готівкою і не потребує оформлення заяви фактичні витрати одержувача. Приклади грошової допомоги: всі види пенсій, виплати у разі хвороби, сімейні допомоги, допомоги по безробіттю, грошової допомоги по безробіттю та соціальної допомоги (наприклад, допомоги в матеріальні потреби) [2, 3].

Допомога в натуральній формі надається у формі товарів або послуг. Вони надаються як частина компенсації на товари або послуги, або безпосередньо на споживання окремих товарів чи послуг. Компенсації – це платежі, які відшкодовують одержувачу частину або всі доведені витрати на певні товари та послуги. Безпосередньо надані пільги – це товари та послуги, що надаються без співфінансування отримувачем. Приклади таких видів допомоги – це соціальні виплати, наприклад, лікарняне та амбулаторне лікування, або ліки, що відпускаються за рецептом, витрати на поховання, догляд за дітьми, догляд вдома, соціальні послуги з проживанням у соціальному помешканні, витрати на професійну перепідготовку та деякі види житлової допомоги. Серед інших речей також є компенсовані пільги, які відшкодовуються після підтвердження оплати [3].

Адміністративні витрати являють собою витрати, що стягуються з програм за управління та адміністрування.

Трансферти в інші програми – це потоки коштів між програмами в рамках соціальної системи захисту, які поділяються на дві категорії: перенаправлені соціальні внески, перерозподілені на інші програми та інші трансферти до інших програм (наприклад, фінансова допомога від однієї програми з метою скорочення дефіциту іншої програма) [2].

Під іншими витратами розуміються різноманітні видатки програм соціального захисту. Вони поділяються на платежі власника, пенсійні та інші витрати [3].

У Словаччині загальні валові витрати на соціальний захист (без вирахування сплачених податків та соціальних внесків одержувачів пільг) у 2020 році зросли на 8,6% порівняно з 2019 р. та досягли 18 284,5 млн. євро. У 2020 р. цей показник становив 19,9% ВВП, або 15441,7 млн. євро у цінах 2010 р. і 3349,5 євро на душу населення [4].

Структура видатків на соціальний захист у Словацькій Республіці у 2020 році була такою: соціальні пільги становили 97,5%, адміністративні витрати 2,3% та інші витрати 0,2%.

У 2020 році була така структура соціальних виплат: - на підтримку старих людей - 39,9%; виплати в наслідку хвороби або надання медичної допомоги - 29,9%; програми підтримки родини та дітей - 9,6%; виплати в результаті інвалідності - 8,1%; виплати на підтримку прожиткового мінімуму - 4,6%; виплати по безробіттю - 4,3%; виплати на інші соціальні програми - 0,9% і житло - 0,2% [4].

У 2020 р. найбільші витрати на виплати (39,9% виплачених допомог або 7,9% ВВП) становили 7299,8 млн. євро у 2020 р. Ці виплати були на підтримку старих людей та становили 6164,9 млн євро у цінах 2010 р. або 1337,3 євро на душу населення) [4].

Представляє певний інтерес вивчення динаміки показників надходжень та витрат у систему соціального захисту Словаччини протягом останніх двох декад, перед вступом до ЄС та після приєднання до ЄС, дослідження впливу різних соціально-економічних та політичних факторів на показники надходжень та витрат у систему соціального захисту, аналіз функціонування цієї системи у період глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. а також у період пандемії Covid-19, ролі системи соціального захисту у зменшенні соціальної напруги та проведення оцінки ефективності даної системи.

Для більш детального вивчення системи соціального захисту у Словаччині можуть бути застосовані різні економетричні моделі, моделі часових рядів, методи багатовимірної статистичного аналізу, методи DEA та методи статистичного моделювання, імітаційні моделі, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nestorenko T., Nestorenko O., Morkūnas M., Volkov A., Baležentis T, Štreimikienė D., Ca, J. Optimization of Production Decisions Under Resource Constraints and Community Priorities. Journal of Global Information Management. 2022. Volume 30, Issue 12, 1-24. DOI: 10.4018/JGIM.304066. <https://cutt.ly/BJuAo7U>
2. Rievalova E. Sociálne zabezpečenie. Bratislava : Ekonomická univerzita, 2017.
3. Stanek V. a kol. Sociálna politika: Teória a prax. Bratislava : Sprint, 2011.
4. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020, MPSVR SR. <https://is.gd/or5ty0>
5. 461/2003 Z. z. Zákon o sociálnom poistení.
6. 6.43/2004 Z. z. Zákon o starobnom dôchodkovom sporení.